

13.11.2006

zeměpisně můžeme Asii jako takovou rozčlenit na:

severní Asie: Mongolsko a Sibiř

střední Asie: Čína, Korea, Taiwan, Tádžikistán, Turkmenistán, Uzebekistán

východní Asie: Japonsko a Okinawa

jihovýchodní Asie: Kambodža, Indonésie - Jáva a Bali, Malajsie, Filipíny, Thajsko, Laos, Vietnam

a indický subkontinent: Indie, Bangladéš, Nepál, Pákistán a Sri Lanka

z hlediska kulturně-historického je šikovnější rozlišovat (byť nejednotnost ve vymezení):

Blízký Východ, kterým myslíme území v jz Asii a sv Africe

Střední Východ, kterým myslíme území v jz Asii mezi Evropou a Pákistánem

většinou se mluví souhrnně o Blízkém a Středním Východu

což zahrnuje kus Asie mezi Afrikou a Evropou včetně kusu Afriky a Evropy, tj. Egypt, trochu Sudan, Saudskou Arábii, Palestinu, Izrael, Jordánsko, Sýrii, Irák, Kuvajt, Irán, Turecko, Arménie, Gruzie

a

Dálný Východ, což znamená Evropě nevdálenější část Asie: zejména Čína, Japonsko a Korea, někdy též jižněji položené země Indonésie (Sumatra, Jáva a Bali...), Malajsie, Filipíny, Thajsko, Laos a Vietnam

Indie s Pákistánem, Afghánistánem a Nepálem (+ asijská hudba v GB) pak zůstává samostatným tématem

podobně i **Oceánie**, představující Austrálii, Nový Zéland a pacifické ostrovy jako Polynésie, Mikronésie, Havaj...

DÁLNY VÝCHOD

zaměříme se na nejvýznamnější a nejtypičtější regiony: Čína, Japonsko s Okinawou a indonéské Jáva a Bali

čínská hudba

Čína = největší a nejvýznamnější stát asijského Dálného Východu (s Tchaj-wanem má 9 600 tis. km², 1 290 mil. obyv.).

Přestože není čínská kultura nejstarší na světě, je považována za jednu z nejvýznamnějších vzhledem ke své čtyřtisícileté kontinuitě.

hu důl.souč.života - těší, zbystřuje smysly, vých.fce, sděluje člku věčné pvdy;

ca 2 500 př.n.l. rozvíjení bohaté kultury (fil.,náb.,hu); stabilizace pentatonického systému bez půltónů

píšťaly, různé bicí, pětistrunný drnkací nástr. - důl.i pro stud.theorie; přerušovaná

vývoj.kontinuita (snaha každé vlád.dynast. zal. vl.tdici; často souč.dvorního ceremoniálu)

ca 6.st.n.l.stabil.pentatoniky s 2 vloženými půltóny, permutací a transpozicí řada modů; i

importovaná hu, př.z Indie zároveň s budh., z Turecka tan.hu;

ca od 10.st.jevištní fmy (balet.pantom. a opery) - průnik lid.vlivů do trad.hu;

14.-17.st. vl.hrický reflexe, puristic.stud.trad.teor.;

17.-20.st.průnik ev.pdukce, trad. č.hu v konfuciánských kláštorech, opeře a lid.tvorbě;

Hudební nástroje: Základem tradiční čínské organologie je 8 materiálových (=zvukových) kategorií I-Ťingu: 1) kámen, 2) hlína, 3) bambus, 4) kůže, 5) tykev, 6) dřevo, 7) hedvábí, 8) kov. Materiál, a tím i příslušný nástroj, je přesně zařazen do kosmologických souvislostí.

Nejvýznamnější představitelé:

1) ozvučné kameny kruhového tvaru (pi) nebo L-tvaru (čching) s filozofickou symbolikou, používané často v pohřební výbavě. Jako hudební nástroj s více kameny (pien čching) zazníval při chrámových a palácových obřadech již v čouské době. Překvapující je přesnost "pythagorejského" ladění dvanácti půltónů v oktávě. Z jadeitu se zhotovovaly i příčné (jü-ti) a podélné (jü-siao) flétny a okariny (süan).

2) hliněný buben (fou), okarina (süan),

3) rozličné druhy píšťal, nazývaných původně kuan (později tak byl označován cylindrický hoboj): příčné, podélné, příp. bez hmatových otvorů, dvojité a Panovy flétny (pchaj-siao).

4) všechny druhy bubnů (ku). Menší formy s nižšími luby mají mimořádně důležitou znakovou funkci v divadelní hudbě.

5) všechny druhy "ústních varhánek" >šeng,

6) různé druhy klapáček a ozvučných dřev (pang-c'), uplatňujících se rovněž v divadle, šterbinový buben mu-jü, používaný především buddhistickými mnichy, škrabka (jü),

7) stolní citery >čchin a o něco větší se. V počouské době vznikají nebo jsou importovány další: >čeng, lichoběžníková citera ovládaná paličkami (jang-čchin), trsací nástroje s krkem (jüe-čchin s kruhovým rezonátorem, >pchi-pcha, třístrunný san-sien s dlouhým krkem a rezonanční deskou z hadí kůže, různé formy smyčcových nástrojů, označovaných souborně >er-chu,

8) všechny druhy zvonů (čung) a zvonkoher (pien-čung). Bronzové zvony a zvonkohry (až 64 zvonů) patřily ve starověku k pohřební výbavě aristokracie. U nálezů z čouské doby překvapuje - podobně jako u litofonů - exaktnost ladění i to, že některé disponují chromatickým materiálem, který je teoreticky doložen až o několik století později.

slovníček vybraných nástrojů:

litofon (z řec. lithos - kámen, fóné - hlas), sada ozvučných kamenů, nejčastěji závěsných, někdy i volně položených na nosnících (jako u xylofonu). Litofony byly poměrně časté v pra- a starověkých kulturách Asie (>Čína, >Vietnam), kde se k jejich výrobě používaly i polodrahokamy (např. jadeit).

čeng, čínská stolní citera s vypouklým víkem a posuvnými kobylkami, pocházející snad ze západní Číny. Od 18. stol. má 16 strun, laděných pentatonicky v rozsahu 3 oktáv. Hráč trsá levou rukou, zatímco pravou struny rozechvívá (vibrato). Tradičně byl č. spojován především se zábavní hudbou: původně v souboru se smyčcovými a dechovými nástroji, od 19. stol. - vzhledem k rostoucímu repertoáru - také jako sólový nástroj. Různé regionální interpretační styly se liší vztahem k tradici, používáním ozdob...Notace kung-čche, užívaná od 13. stol., byla na počátku 20. stol. nahrazena notací číselnou.

čchin, čínská stolní citera, tradičně spojovaná s konfucianismem, symbol "pravé, "ušlechtilé" hudby. Na mírně klenutém víku dřevěného, asi 1 m dlouhého rezonátoru je napnuto 7 hedvábných stejně dlouhých, různě silných strun, naladěných do pentatonické škály (1. a 6., 2. a 7. v oktávě). Podél nejhlubší struny je vloženo 13 okrouhlých značek ze slonoviny nebo perleti pro usnadnění orientace. Číselné vztahy na nástroji jsou dány do filozofických a kosmologických souvislostí. Za dynastie Čou (1050 - 221 př. Kr.) byl č. významný nástroj dvorní hudby, později velmi rozšířený mezi učenci tchangské doby (618 - 906). Dodnes je užíván v sólové nebo komorní hudbě.

er-chu, souborné čínské označení smyčcových nástrojů. Nejčastěji jde o dvoustrunný nástroj, nástroj se šesti- nebo osmiúhelníkovým korpusem, jehož dno a víko je z hadí kůže. Bambusový krk prochází korpusem a pod ním vybíhá v krátkou nožku. Struny, vedené přes kostěnou kobylku, jsou laděny d1, a1. Žíně smyčce procházejí mezi strunami, ty se zkracují pouhým dotekem, nepřítlačují se na krk. Er-chu hraje např. v orchestru pekingské opery, ale jeho nejvlastnější použití je v hudbě lidových vrstev.

pchi-pcha, čínská loutna s krátkým krkem, která pochází zřejmě ze střední Asie. Do Číny byla uvedena před nebo během dynastie Wei (386 - 534). Tradičně byla spojována se světskou zábavní hudbou, během vlády Tchangů (618 - 907) se stává velmi populární: Byla používána sólově, v komorních souborech i k doprovodu balad. Moderní pchi-pcha má hruškovitý tvar, 4 struny z nylonu nebo hedvábí a 16 - 24 pražců. Její rozsah jsou 3 1/2 oktávy, používá se 12 různých ladění.

šeng, čínský aerofon původem z jihovýchodní Asie (viz laoský >khen), zmiňovaný již Knihou písní (Š'ting) z pol. 1. tisíciletí př. Kr. Ve dřevěném nebo miskovitém korpusu (vzdušnici) s náústkem je postaveno ve svazku obvykle 17 bambusových trubic různých délek; 13 z nich je uvnitř opatřeno bronzovým průrazným jazýčkem, který se rozkmitá po zakrytí otvoru na spodním konci trubice - a ta se rozezní. Čtyři němé trubice mají vedle dekorativní funkce i funkci rezonanční. Na přelomu 1. a 2. tisíciletí existoval v čínské dvorní hudbě také š. s 29 trubicemi. Pro hru š. je příznačná nejen melodická, ale i souzvuková hra (kvarty, kvinty).

ti-c', (čti tý-dze), čínská bambusová příčná flétna, dlouhá 61 - 63 cm, pro kterou je charakteristické to, že mezi dechovým a 6 hmatovými otvory má ještě jeden otvor, překrytý rybí kůží nebo třtinovou blánou. Její chvění dodává tónu příznačné mírně drnčivé zbarvení. Ti-c' je hlavním melodickým nástrojem severočínských zpěvoher, uplatňuje se i v orchestru pekingské opery.

ragdung, též rag dung, měděná, až 4 m dlouhá trubka, používaná v sakrální hudbě >Tibetu jako bordunový nástroj.

příklady současné čínské world music:

Silk String Quartet (loutna, 2 citery a housle) - současná interpretace trad. hudby, žijí v Londýně, CD tr.6, DVD Asian Music Circuit (2007-8 Touring Programme)

kulturně silný a západu víc otevřený Tchaj-wan:

A Moving Sound - 7členná skupina, zpívající tajvanštinou, dialektem hakka, v manadarínské čínštině i angličtině, hu jako procházení se mezi tradičními tržišti a moderními mrakodrapy, *Dombra* = kazašský hud. nástroj

Han Tang Yuefu (etnické, klasické, vytříbené techniky)

Lai Pi-hsia (zpěvačka, pokladnice Hakka horských písní, adapt.do operní elegance), tr.13 3:09

Wulu Bunun Tribe Chorus + String Ansamble (sbor dospělých a dětí, starověká tradice)

Hohak Band (hakka folk a jazz, západoafrická hu, hiphop)

@Dream, skladatelka a vokalistka Mira Lin

Labor Exchange Band

vliv dylanovského folku do horské lidové hudby, antizápadní nálady prostřednictvím západních vlivů, angažování v obč.protestech

trad. čínské ploché bubny, Souna - plátkový roh, třístrunná loutna, moon kytara

japonská hudba

jedinečná schopnost asimilovat cizí podněty a zároveň zachovat dějinnou kontinuitu a národní identitu (t.automobily); lid.hu bohatě rozrůzněná dle krajů, + "vysoká" hu:

Japonsko, (370 tis. km², 112 mil. obyv.) stát východní Asie se čtyřmi hlavními ostrovy: Honšú, Kjúšú, Hokkaido, Šikoku. R. 1972 byla k J. znovu připojena Okinawa. Etnickou výjimku v takřka monolitním obyvatelstvu (které vzniklo zřejmě dlouhým mísením různých etnických prvků na japonském souostroví), tvoří 16.000 Ainuů, původních obyvatel, žijících na Hokkaidu.

nejstarší dodnes provozovaná japonská hudba - **gagaku** (ca 8.stol.), doba rozkvětu dvorní aristokracie; styky s Koreou, Čínou a přes Čínu i Indií, vliv hudebníků z Korey a zejména Číny; instrumentální soubory i zpěv s doprovodem

kamakurské období 12.-14.stol. - rytířská etika a drsný vkus samurajů, zamítajících výlučnost dvorní aristokracie, přísný **zen buddhismus**; estické důsledky - tíhnutí k prostotě a neokázalosti, příklon k citění mas, které byly po staletí vystaveny působení mravních a estetických názorů buddhismu;

buddhismus vznikl v Indii, do Japonska se dostal přes Koreu v pol. 6.st., pozdější vlny buddhismu přicházely z Číny (zen = japonské označení pro čínskou sektu čchan), poutě jap. mnichů do Číny, kde kontakt s ind. mnichy; původ budhistického liturgického zpěvu ve starých indických védských hymnách - převzetí čínských modelů, i přímé stopy indického vlivu;

2 hlavní formy - čtení posvátných liturg. textů (súter) + hymnické chvalozpěvy (hrdinské zpěvy čerpané z nedávných krvavých bojů) /souhrnný název zpěvu = šómjó/

konec 13.st. - mongolské nájezdy (Čingischán, nájezdy jeho vnuka Kubilaja Japonci úspěšně odrazili), období **Muromači** a **Mamojama** do zač.17.st., rozkvět japonského umění, divadlo **nó** (drahocenné kostýmy a masky), instrumentář - 3 bubny a flétna (nókan), tři zpěváci (herci) a sbor (unisono);

od 2. pol. 16.st. Portugalci a Španělé - obchod, řemesla, zbraně

do pol. 19.st. období **Edo**, živý spol. rozvoj měst, a.i útlak a izolace před cizinou, ve městech "zábavní" čtvrti s bohatým kulturním životem

období **Meidži** (1868-1912) - i dále, konec izolace průnikem vlivu USA, prudká asimilace západní kultury...

Hudební teorie se v hudbě Japonska vždy úzce přimyká k jednotlivým hudebním žánrům (netvoří tedy samostatnou "vědní disciplínu, jako např. v *arabské hudbě*) a přísně odpovídá soudobé estetice

základní rysy, společné všem systémům, jsou převzaty z *Číny*. Vyskytují se již v nejstarších zprávách k teorii šómjó ze 13. stol.: z dvanáctitónového materiálu v oktávě je utvořen pětitónový modus (názvy stupňů kjú, šó, kaku, či, u) dvojí resp. trojí možné struktury: rjo (2, 2, 3, 2 půltóny) a ricu (2, 3, 2, 2)

k hlavním opěrným stupňům jsou přidávány další dva průchodné tóny (jejich poloha se liší v závislosti na hudebním žánru), mody mohou být v různých systémech různě transponovány.

mnoho notačních systémů - ne přesnost, jen pomůcka pro paměť, avšak též prostředky pro zachycení zabarvení tónu, zvláštnosti artikulace, různých zvuk. efektů ap., kontinuita přímým přenášením z učitele na žáka

hudba má zásadně monofonní charakter; souzvuková složka je určována heterofonními postupy

příznačné je tradicí určené použití mikrotónů, jemný smysl pro témbrovou složku a jemné rytmické nuance

souvislost s rozvojem japonského divadla - loutkového (bunraku) i hereckého (kabuki = zpěv- tanec-hra, pestrá různorodost, revuální char.; střídání pantomimy s komickými, romantickými sentimentálními i tragickými hrami ze současnosti i minulosti, i přepracování her nó)

vokální projev divadla nó (utai) je charakteristický použitím hrtanové rezonance a výrazně vibrujícím tónem

podstatnou úlohu ve hře flétny má - spíš než přesná výška tónů - dechová intenzita a různé glisandové techniky; velmi složitá je teorie rytmu; vedle úderů různé kvality používají hráči na membranofony i výkřiky, které jsou v japonské tradici důležitým prostředkem rytmické stabilizace

slovníček vybraných výrazů (pravopis je možný v české nebo anglické transkripci):
(např. šakuhači nebo shakuhachi)

gagaku (= japonsky "ušlechtilá hudba"), tradiční dvorní hudba *Japonska*. Z *Číny* importovaná dvorská hudba tchangské doby, v níž se mísily hudební prvky z celé Asie, pronikala do Japonska nejprve přes *Koreu*, později přímo z *Číny*. V období Heian (794 - 1185) představovaly dvorní hud. tradici šintoistické obřadní zpěvy a tance i zábavní hudba, to vše rozděleno podle původu do dvou skupin: komagaku (z *Koreje*), a tógaku (z *Číny*).

biwa, loutna hruškovitého tvaru, hmatník s několika pražci /př.4 struny a pražce/, krk zprav.lomený v prav.úhlu; úspor.dopr.zpěvu, někdy široké trsátko, jímž se udeř.i do trupu nástroje) # (*Hu Jap.* LP konec s.2), obdoba čínské loutny pchi-pcha

šamisen, 3strunný nástroj kytarového typu, upl.hl.v div.a tan.skl., dřevěné luby pokryté kočičí kůží, úzký krk se 3 strunami, napínanými dlouhými štíhlými kolíky, obdoba dnešního banja, na Okinawě pod názvem sanšin s kůží hadí

šakuhači (= doslova stopa a osm), podélná, mírně zahnutá flétna čínského původu, z jednoho kusu bambusového dřeva, uříz.u kořene, šaku a hači zn.jednotky délky - pův.bez dírek as nma pro ladění; tóny d,f,g,a, d, + nátisk, část krytí dírek ap.) # (*Hu Jap.* LP s.5 prostřední)

koto (podélný placatý strunný nástroj, leží na zemi, ozvučná skříň ca 2m x 30cm, slonovinová trsátka na palci, ukaz.a prostř.pravé ruky, 13 strun se ladí posouváním /13ti/kobylek, klouzavé glisando tlakem levé ruky na strunu za kobylkou /až o 1tón/, jemné témbrové a tremolové efekty; instr.i dopr.zpěvu;
(*Hu Jap.* LP s.6);

příklady současné japonské world music:

princip karaoke - zábava na základě nápodoby

enka - japonský pop, hvězdy popu v tradičním kimonu, ale západní aranžmá hudebního doprovodu, na B stranách singlů jsou často tracky s doprovodem beze zpěvu pro karaoke

Natasher Seven - japonský bluegrass

zpěvák z Hokkaida Takio Ito (pop, rock, jazz i arabské elementy)

Šang Šang Tajfün

Pizzicato Five (populární i kritiky ceněná kapela 90. let)

YMO (= Yellow Magic Orch. syntézátorová kapela, vliv Kraftwerk)

Rjúichi Sakamoto, hudebník a skladatel z populárního Yellow Magic Orchestra, v 90. letech experimentoval s elektronickou hudbou, do které zakomponovává různé světové vlivy

OKINAWA

malý ostrůvek v oblasti Rjúkjú, který najdete na mapě asi 500 km jižně od hlavních japonských ostrovů. Je to kouzelné místo s nádherným čistým mořem s korálovými útesy, s písčnými plážemi a exoticky zazeleněnými parky.

Okinawa byla vždy pod silným vlivem Číny, trochu i Koreje a Filipín, a po II. světové válce též Spojených států amerických: USA okupovaly Okinawu až do roku 1972. Okinawané sami se za Japonce nepokládají a jsou si vědomi své identity.

Jako každý malý národ se nikdy nemohli realizovat politicky ani vojensky, a tak se upnuli ke své kultuře. Snad v žádné jiné asijské zemi není tak silná a živá domorodá hudební kultura, i mezi mladými lidmi, jako na Okinawě.

Okinawa je díky dlouhodobé přítomnosti amerických vojsk a tudíž i americké kultury jediným místem Japonska, kde začaly vznikat podnětné a životné fúze lokálního folklóru s angloamerickým rockem a popem. Trvalo to až do poloviny 70. let, než se Šoukiči Kina, syn známého zpěváka tradičních ostrovních písní pokusil v nahrávce *Haisai Oji-San* citlivě propojit nástroje tradiční s nástroji novodobými, elektrickými. Skladby se prodalo na 300 tisíc kusů, což znamenalo, že si ji koupila třetina všech Okinawanů!

V roce 1977 založil Rinken Teruja svůj Rinken Band, který začal razit podobnou koncepci fúze okinawského folklóru s rockem a popem. Fúze Rinken Bandu představuje mozaiku, v níž vedle sebe stojí okinawský folk včetně slavnostní hudby festivalů Eisa, rock, pop, rap i reggae. Každou kapelu z Okinawy poznáte podle krátkého a úderného zvuku sanšinu, trochu připomínajícího banjo. Sanšin je třístrunná loutna podobná japonskému šamisenu, avšak narozdíl od kočiči nebo psí kůže u šamisenu je jeho ozvučnice potažena kůží hadí. Způsob zpěvu je podobný japonskému, tedy s bohatou a jemnou mikrotónovou ornamentikou s kolísáním výšky i kvality tónu. K lidové tradici odkazují i příznačné rytmické zvolávky a říkačky typu "aíja ha asa", kterým se tu říká hajaši. Typický rytmus původní okinawské hudby má přízvuk na těžkých lichých dobách, zatímco světový rock a pop naopak zdůrazňuje dobu sudou. Kombinace domácích bubnů a bubínků s rockovou bicí soupravou tedy vytváří velmi silný tah. Původní okinawská hudba, podobně jako japonská, nezná harmonii, takže hudebníci těžší z harmonie evropské, místy přizpůsobené pentatonickému cítění, charakteristickému pro daný region. Typická rjúkjú pentatonika je určena tóny c-e-f-g-h.

Na prahu 90. let se fúze okinawského folklóru a populární hudby západního typu začala rychle rozšiřovat mezi dalšími hudebníky a soubory.

Sadao Čina, lidový zpěvák, známý od 70. let, dal dohromady doprovodný soubor pro skupinu okinawských zpěvaček Nenes. Jejich fúze představuje organickou synkrezi do nového tvaru, který strávil domácí lidové melodie stejně jako javanský gamelan, indickou hudbu, opět reggae a rap a samozřejmě nadnárodní prvky rocku a popu.

Ayme Band

založil bývalý hráč na sanšin skupiny Champoose Takao Nagama

Nejmladší generaci okinawské hudby reprezentuje např. skupina Sarabandge

hudba Gamelanů z ostrovů Jáva a Bali

Indonésie = ostrovní stát jihovýchodní Asie, rozkládající se na více než 13.000 ostrovů (jen asi 1/2 obydlena), 185 miliónů obyvatel.

hudební projevy odrážejí nejdůležitější historické etapy (imigraci ve 2. a 1. tisíciletí př. Kr., silnou indianizaci od 1. stol., vliv arabsko-islámské kultury od 14. a evropské od 17. stol.), etnickou pestrost (300 etnik) i geografickou členitost

tomu odpovídají i tónové systémy: od nejrůznějších formací čtyř- a pětitónových až po teoreticky propracované s. >*slendro* a >*pelog*

nejstarší hudební památky se vztahují k dongsonské kultuře ze 4. a 3. stol. př. Kr.; pro ni typické bronzové gongy se staly nejvýznamnějším indonéským nástrojovým typem. Soubory gongů se zřejmě používaly v kultu mrtvých a staly se základem klasického indonéského orchestru >*gamelanu*. Hl. Jáva a Bali (zde rytmicky úděrnější)

orchestr gamelan tvoří velká skupina bicích nástrojů, jejichž kovový zvuk dominuje celému orchestru

5 skupin nástrojů:

1) nástroje hrající hlavní melodii - metalofony s plátky upevněnými na dřevěné skříně /*sarony*/, gongy spočívající na zkřížených strunách /*bonangy*/

2) nástroje obměňující hlavní melodii - metalofony s plátky zavěšenými nad resonančními trubicemi z bambusu /*gendery*/, xylofony /*gambangy*/, citory s 13 zdvojenými strunami

3) nástroje vytvářející kontrapunktické melodie - dvojstrunné housle arabského původu /*rebáb*/, bambusová flétna /*suling*/, lidský hlas

4) nástroje členící hudební formu - velký gong /*gong ageng*/, středně velký gong /*kenong*/, malý gong /*ketuk*/; velká melodická fráze bývá ukončena úderem gong agengu, malá úderem *kenongu*, mezitím je slyšet zvuk *ketuku*

5) nástroje určující rytmus a tempo - bubny, z obou stran potažené kůží /*kendangy*/; <všimněte si, že hlavní melodie hrají bicí nástroje, zatímco strunné resp. hlas mají jen funkci doprovodných melodií>

5 a 7 tónová stupnice

provozování hudby při slavnostních příležitostech, a doprovodu dramatických kusů, stínového divadla, či dvorních tanců

příklady současné indonéské world music:

Sambasunda

Kua Etnika (mix mnoha etnik, prvky vážné hudby, minimalismu, rocku ala Yesterday + gamelan)

Laya project - projekty ze zemí postižených Tsunami: Sri Lanka, Thajsko, Indonésie...